

о. Ігор Данильчук
Папська академія імені Святого Альфонса (Рим)

Христовий одружений священник

Приїзд глави Христової Католицької Церкви — святішого отця Івана Павла II — в Україну в 2001 році Божому вплив у церковне життя нашої УГКЦ нову могутність та силу. Багато наших єпископів, священників, монахів, монахинь та мирян 27 червня 2001 року Божого засіяли на небі Вселенської Церкви сійвом «блаженних»¹.

Священство нашого українського народу має тисячолітню історію. Усі лихоліття нашої української землі: міжусобиці Київської Русі, монголо-татарська доба, Московський царизм, різні поневолення, і, нарешті, атеїстичний тоталітаризм СРСР — довели, що наше духовенство завжди з народом. В тому, що Христова віра в українському народі стоїть на міцних фундаментах, заслуга нашого українського духовенства.

В 2009 році Божому духовенство нашої Церкви вирішило вибрати собі покровителя з-поміж новопроголошених мучеників. І погляд усіх упав на одруженого священника о. Омеляна Ковча. Серед усіх єпископів, монахів та монахинь власне він став тим найріднішим та найближчим взірцем до наслідування для нашого духовенства. 24 квітня 2009 року блаженного священномученика о. Омеляна Ковча було проголошено Покровителем душпастирів УГКЦ².

У лику блаженних о. Омелян Ковч є представником одруженого священства. Постараємося коротко зазирнути в історію та канонічні приписи Східної Церкви та підкреслити велич Христового одруженого духовенства.

Одружене духовенство Христової Церкви

Жонаті апостоли

Євангелія. Засновником новозавітного священства є беззаперечно Ісус Христос. На своїх перших апостолів Він обирає «чоловіків, які майже всі були одружені, і це є дуже добре відомо»³. Своє перше чудо Ісус робить власне на весіллі в Кані Галилейській (Ів. 2, 1-11), підіймаючи злуку чоловіка та жінки до гідності Святої Тайни Нового Заповіту. А на Верховного Апостола з-поміж усіх він вибирає Симона – Петра, йому дає першість (*primatus Petro datur*) і на цій одруженій скелі (Мт. 8, 14) будує свою Церкву:

«Тож і я тобі заявляю, що ти – Петро (скеля) і що я на цій скелі збудую мою Церкву й що пекельні ворота її не подолають. Я дам тобі ключі Царства Небесного» (Мт. 16, 18).

Ісус Христос своє стадо, яке викупив своєю дорогоцінною кров'ю, смертю на хресті та воскресінням, довіряє тим простим неосвіченим рибалкам і вимагає від них понад усе не високих наукових ступенів чи відречення від одруженого життя, а любові до Себе:

«Симоне Йонин! Чи любиш ти мене?» І засмутився Петро, що аж утретє його питає: «Чи любиш мене», – то й каже йому: «Господи, ти все знаєш, ти знаєш, що тебе люблю!» І каже йому Ісус: «Паси мої вівці!» (Ів. 21, 17).

Діяння апостолів. Коли наш Христос Месія передав усю владу апостолам і вознісся на небеса, тоді Христові учні пішли в Єрусалим на дев'ятиденну молитву, щоби наповнитися «силою з висоти». Усі вони «пильно й однодушно перебували на молитві разом з жінками і Марією» (Ді. 1, 14) і, «як настав день П'ятдесятниці» «з'явилась їм поділені язика, мов вогонь, і осів на кожному з них. Усі вони сповнились Святим Духом» (Ді. 2, 3-4). Це було народження Церкви Господньої – Христової Невісти. Слід підкреслити, що згідно зі св. Іваном Золотоустим, Святий Дух зійшов не тільки на 12 апостолів, а й на їхніх жінок, на Богородицю та на всіх присутніх на молитві⁴.

В священничій праці апостолам допомагали не лишень їхні жінки, а й діти. В книзі *Діянь* довідуємося про апостола Филипа, який мав «четверо дочок-дівчат, які пророкували» (Ді. 21, 8-9).

Жонаті єпископи

Послання апостола Павла. Першими канонічними приписами для кандидатів на дияконство, священство та єпископство є послання апостола Павла, який вчить:

«...щоб єпископ був бездоганим, однієї лише жінки чоловіком (...), щоб власним домом добре правив та щоб дітей тримав у послуші з усякою повагою, — бо хто не знає рядити власним домом, то як він буде дбати про Церкву Божу?» (I Тим. 3, 1-5).

Приписи Святих Отців Церкви. В перші віки Христової Церкви раділа управою як одружених, так і неодружених єпископів. Три святителі — Василій Великий, Іван Золотоустий та Григорій Богослов, — які є взірцем священства для Церкви на всі віки, з великою любов'ю та повагою ставилися до одружених єпископів, священників та дияконів. Батько святителя Григорія Богослова — це святий одружений єпископ Григорій Назіянський (†374), якого честь Східна Церква обходить 1 січня. До III ст. питання про одружене чи неодружене священство не підносилося ані на Сході, ані на Заході. Перші спроби скасувати одружене єпископство, священство та дияконат поклав Ельвірський Собор (Іспанія) в 300 році (кан. 33)⁵. Однак Схід не прийняв цієї науки і на I Вселенському Соборі в Нікеї 325 року Божого відомий усім Отцям Собору дівственик і подвижник єпископ Пафнутій висловив думку більшості, що не потрібно накладати на духовенство такого важкого ярма, оскільки св. Подружжя є чистим і їх ложе безплямним, а надмірна строгість може принести Церкві більше шкоди⁶. Щоправда, кан. 3 цього Собору говорить про заборону «мати жінку, яка би жила в домі», за винятком «тільки матері, чи сестри, чи тітки, чи осіб поза всякою підозрою», однак це стосується лише тих, які вже були рукоположені у безженному стані⁷.

Адже тільки на Трульському Соборі (691-692) було покладене перше обмеження, яке забороняло єпископові мати сім'ю. Своім 12 канонам Собор офіційно закріпив на той час уже пануючу практику «агамії єпископів», згідно з якою єпископи ставали тільки безженними.

Ця заборона аж ніяк не означала, що одружені священники не могли прийняти сан єпископський. Вони і надалі могли стати єпископами, але тільки у випадку смерті дружини або у випадку спільної згоди обох сторін, згідно з якою жінка майбутнього єпископа повинна йти в монастир (кан. 48 Трульського Собору). Думка про те, що єпископи повинні вибиратися тільки з монахів, поширилася на Сході починаючи з IX ст.⁸, а поодинокі випадки одружених єпископів траплялися у Східній Церкві ще до XII ст.⁹.

Жонаті священники

Східна канонічна традиція у глибокій повазі тримала як Священство, так і Подружжя і засуджувала всіх тих, хто знецінював святу Тайну Вінчання перед дівственністю. Суворо каралися усі, хто з презирством ставився до одруженого єпископства, священства та дияконства. Виключали зі священничого чину як єпископа, так і священника і диякона, якщо вони хотіли прогнати від себе законну свою дружину під виглядом надмірної побожності.

Апостольський канон. 5: Ані єпископ, ані пресвітер, ані диякон не може прогнати свою жінку під приводом благоговіння. Якщо вижене, то нехай буде відлучений від церковного спілкування. А якщо залишиться непереконаливим на своєму, то нехай буде виключений із священничого сану.

Виключали не тільки зі священничого чину, але і взагалі з церкви тих, хто з презирством ставився до одружених людей, священників чи єпископів, тому що подібна поведінка іде проти предвічних задумів Творця.

Апостольський канон 51: Якщо хтось з єпископів, пресвітерів чи дияконів, чи взагалі зі священничого чину, стримується від подружжя, м'яса та вина не ради подвигу, але з причини презріння, забуваючи, що все сотворене є добром, і що Бог створив людину чоловіком та жінкою, сотворив їх, то якщо, отже, він не виправиться, нехай буде виключений зі священничого сану та виключений з церкви. Те саме стосується і мирян.

Усіх «побожних» християн, котрі не хотіли навіть бути присутніми на Святій Літургії, яку служив би одружений священник, та прийняти з його рук Святе Причастя, піддавали анафемі.

Гангрзького Собору канон 4: «Якщо хтось вважає себе недостойним прийняти святе Причастя від одруженого священника, який відслужив св. Літургію, то нехай він буде під анафемою.

Канонічні приписи

Подібно, як Західна Церква охороняла чистоту священства, залишивши свої приписи, зокрема припис целібату для свого клиру, так і Східна Церква у свій, властивий їй спосіб охороняла чистоту Тайни Священства, залишивши канонічні приписи для одружених душпастирів. Найважливіші з них перелічимо:

1. Не міг вступити в клир той, хто був перелюбником чи блудником (кан. 61 Апостольський).

2. Кандидат до свячень повинен брати собі за дружину дівицю (Лев 21, 13).

3. Кандидат до свячень, який не дотримався дошлюбної чистоти, не міг бути висвячений на священника (кан. 69 св. Василя Вел.).

4. Хто був вінчаний по св. Хрещенні *другий раз*, не міг стати єпископом, священником чи дияконом (кан. 17 Апостольський), навіть якщо його перша дружина померла, і він є вінчаний *другий раз* (Лев 21, 7.14; I Тм. 3, 2-13; Тит 1, 5-6). Тим більше це стосувалося розлучених чоловіків, зв'язаних шлюбом з *вдовицею* (кан. 18 Апостольський), *розлученою* чи жінками *легкої поведінки* (Мт. 19, 9; I Кор. 6, 16; кан. 3 Трульського Собору).

5. Хто жив з наложницею, не міг вступити до клиру (кан. 17 Апостольський).

6. Після рукоположення в піддиякона, диякона та священника заборонялося одружуватися (кан. 26 Апостольський; кан. 6 Трульського Собору).

7. Одружений священник повинен утримуватися від статевого спілкування зі своєю жінкою у визначені пости та напередодні служіння св. Літургії (кан. 13 Трульського Собору; кан. 25 Карфагенського Собору).

8. Якби одружений священник згіршував людей своєю перелюбною поведінкою, то його позбавляли свячень (кан. 25 Апостольський). Те саме стосувалося і їмості-перелюбки, через що одружений пресвітер повинен був вибирати: або живе далі з дружиною і його позбавляють священничого служіння, або залишає дружину і служить далі як священник (кан. 8 Неокесарійського Собору; кан. 21 Івана Посника).

9. Дбали також Святі Отці і про чистоту духовного життя священничих дітей, забороняючи їм відвідувати розпусні світські заходи (кан. 15 Карфагенського Собору) та вступати у шлюб з єретиками та язичниками (кан. 21 Карфагенського Собору).

10. В разі смерті своєї їмості священник не міг *другий раз* одружитися (кан. 1 Неокесарійський).

Богословське пояснення

У чистоті повинен перебувати не тільки одинокий кандидат на свячення, але також і його сім'я. Тут накладалося важче ярмо, де, поряд з духовністю власною, священник повинен мати побожними як себе, так і матушку, так і дітей, щоб ніхто не міг закинути, що він не вмів «рядити власним домом» (I Тим. 3, 5).

Особливу роль у цій сполуді одруженого священства займає їмось, яка стає половинкою священника. Його освячує або його оскверняє. Через те заборонено брати у священниче подружжя розлучену, вдовицю або жінку легкої поведінки, тому що хто пристає до неї, стає з нею «одним тілом» (I Кор. 6, 16). Їмось, яка веде аморальний спосіб життя, перелюбствує, одружений священник повинен покинути, а якщо ні, то повинен відмовитися від священничого служіння, котре їмось оскверняє своїми нечистотами.

Кандидат до свячень повинен вінчатися тільки один раз, а також його наречена тільки в перший раз. Східна традиція завжди підкреслювала Подружжя як св. Тайну, яка прямує до вічності, як любов, яка не проминає, а рукоположення як перешкоду до наступного одруження. Через це смерть одного з подругів розглядалася не як кінець св. Подружжя, не як кінець любові, але як продовження тієї любові на вищому рівні¹⁰. Те, що дозволявся другий шлюб світським особам по милосердю Божому до їх немічності, те не дозволялося духовним особам, які покликані до вищої любові та вірності померлому подругові чи подрузі. Згідно з такими переконаннями «другий шлюб» вважався на Сході як «ліки проти блуду» (кан. 87 Василя Великого). «Було би недоцільним благословляти іншого тому, хто повинен лікувати власні хвороби» (кан. 3 Трульського Собору).

Святі Отці не захотіли накласти ярмо целібату для свого духовенства, обмежилися тільки заборонаю статевого співжиття у визначені пости та в дні служіння Святої Літургії. Тут потрібно відразу виключити еретицький приміс, начебто співжиття чоловіка з жінкою у св. Подружжі є якимось гріхом або певним оскверненням. Стримання від статевих стосунків у визначені пости та в дні служіння св. Літургії (кан. 13 Трульського Собору; кан. 25 Карфагенського Собору) не має на увазі, що зв'язок чоловіка з законною дружиною є нечистою. Навпаки, «подружній акт чоловіка із законною жінкою, згідно з поширеною думкою еп. Пафнуція, є істинною чистотою»¹¹, тому що подружжя є «чистим» і їх ложе «без плями» (Євр. 13, 4)¹². Скоріше мається на увазі поняття пожертвування усім та «за спільною згодою» (I Кор. 7, 5) заради Святої Літургії – Царства Божого, де уже «ніхто не жениться і не виходить заміж».

Шлюб одруженого священика ніколи не можна розглядати як лік на якусь слабкість, тому що він є благословенний, є святою Тайною (якою не є дівицтво) і не є другим шлюбом. Найважливіший наголос тут ставиться не на тому, як жити за власним тілом і догоджати його статевим потребам, а на житті за духом, щоб разом зі своєю дружиною та діточками творити «домашню церкву» (Фил. 1, 2). Задля цих цілей кожен одружений священик повинен дбати про служіння святому престолові. Це є його найперше совокуплення (єднання), совокуплення з Богом, у якому бере участь і його дружина як половина його. Адже немає більше двоє, але «одне тіло» (Мт 19, 6). Священик та його матушка повинні жити тільки для святого престолу і в ряді їх обов'язків найперше місце займають Бог, Свята Літургія, до якої має готуватися не тільки один священик, але і його половинка – їмость, і, звичайно, їхні діти.

Одружений священик творить зі своєю матушкою недоступний усім і найдосконаліший з-поміж усіх союз на взір Найкращого Жениха – Найвищого Священика-Архієрея (Євр. 3, 1) – Христа із Його Невістою Церквою (Од. 21, 9).

Подружній акт, довершений у святих Тайнах Священства та Подружжя, є кульмінацією та найвищим виявом любові між Творцем, чоловіком та жінкою у продовженні «роду вибраного, царського священства, народу святого, люду придбаного на те, щоб возвіщати діла великі того, хто нас покликав з темряви у своє дивне світло» (І Пт. 2, 9).

Молоді священники повинні не просто зберігати чистоту доподружню, не обмежуватися самою тільки чистотою у св. Подружжі, як це творять і прості парафіяни, але йти далі, йти вище: вміти жити зі своїми дружинами також і так, як «немов би їх і не мали» (І Кор. 7, 29). Практика Східної Церкви знає також священників, які після народження дітей жили зі своїми їмостями без статевого спілкування, тобто робили взаємний обіт чистоти у св. Тайні Подружжя (кан. 30 Трульського Собору).

Висновки

Одружене священство для Української Греко-Католицької Церкви не є привілеєм чи винятком із загального правила, а скоріше вірністю тому священству, яке заснував Ісус Христос на землі і яке Східна Церква зберегла згідно з традиціями первісної Церкви, Церкви Апостолів, Святих Соборів та Святих Отців. Вибір Української Греко-Католицької Церкви на покровителя свого духовенства саме одруженого священника – о. Омеляна Ковча – є ще одним продемонструванням, наскільки високо цінить Христова Вселенська Церква «заслужених одружених пресвітерів», про яких велично говорить Декрет про служіння і життя пресвітерів II Ватиканського Собору (РО 16). Перед Богом усі священники рівні – як одружені, так і неодружені, адже одружений чи неодружений стан не належить до «самої природи священства» (РО 16). Не можна також сказати, що один зі станів є грішніший, а інший – святіший, адже маємо приклади згіршення як одруженими, так і неодруженими священниками. Для вноормування постійної полеміки завжди актуальні слова Святих Отців Гангрзького Собору (343):

Канон 10: «Якщо хтось із перебуваючих в дівстві ради Господа буде возноситися над тими, що перебувають у подружжі, хай будуть під анафемою».

Українська Греко-Католицька Церква має відсунути на задній план усілякі дебати про вищість чи нижчість того чи іншого стану, а зайняти тверду позицію у напрямку продовження традиції Святих Отців, тобто видавати ті ж самі та подібні їм закони, які би охороняли чистоту та святість Христового одруженого священника, його матушки та їхніх дітей, від чого і залежить їх благодатний вплив на парохію та життя українського Богом береженого народу.

Священик повинен бути завжди «зразком для вірних» (І Тим. 4, 12). Українська Греко-Католицька Церква проповідує Христове Євангеліє усіма властивими способами Західної Церкви, але також і властивими способами Східної Церкви, де особливий наголос ставиться на проповідування своїм життям. Священик, його матушка та їхні діти не тільки кажуть, як розв'язувати життєві проблеми, але і самі мають ті самі проблеми; не тільки кажуть, як потрібно жити з чоловіком чи жінкою або як виховувати дітей, але своїм прикладом, своїм буденним та щоденним життям є дороговказами життя в Христі. Одружене священство проникло в усі куточки людської діяльності, в усі прошарки, в усі фахи та соціальні інституції нашого українського народу, повсюди є як не отець, то матушка, а найбільше їхні діти, які все були *рушійми* освіти, культури та інтелігенції нашої України. Одружене священство поводить не як «пануюче над вибраними», вказуючи лише словами, але й само входить у той грішний світ, у грязюку людських проблем та інтриг та освячує його своєю особливою моделлю, яка стає наочним «зразком для стада» (І Пт 5, 3).

Як не для всіх є досяжним дар безжениого священника (Мт. 19, 20), так само не для всіх досяжна святість одруженого священника. Один з допомогою своєї іменності та дітей тільки оскверняє своє священство, а інший, навпаки, перемагає свою «плоть» і при допомозі своєї половинки **освячує статево природу людини: чоловіка та жінки, аж до тої міри, що є здібний її переобразити; переобразити дружину та своїх дітей у спільноту Пресвятої Трійці.**

¹Гудзяк Б. *Святість життя // Церква мучеників*. – Львів, 2002. – С. 3.

²<http://old.risu.org.ua/ukr/news/article;28653/>

³Петра Б. *Церковний цілібат // Rivista di teologia morale*. – № 132. – 2001. – С. 569.

⁴Св. Іван Золотоустий. *Пояснення на «Діяння апостолів»*, I, 4.

⁵DS, 61.

⁶Сократ. *Церковна історія*, I, 11; Созомен. *Церковна історія*, I, 23.

⁷Див. пояснення відомого каноніста еп. Никодима на основі церковних історій та законодавства того часу // *Книга правил з поясненнями Никодима*. – М., 2001 (репринт Санкт-Петербург, 1911). – Том I. – С. 176-181.

⁸*Книга правил з поясненнями Никодима*. – М., 2001 (репринт Санкт-Петербург, 1911). – Том I. – С. 469.

⁹Rhalls – Potles. *Syntagma ton Theion kai Hieron Kanonon*. – Vol. 2. – P. 421; Vol. 5. – P. 321-323.

¹⁰Пор. Св. Іван Золотоустий. *Молодій вдові та Про монандію*.

¹¹Сократ. *Церковна історія*, кн. I. – гл. 11.

¹²Також і тепер II Ватиканський Собор вчить, що статеві зв'язки подрутів є в собі *honesti ac debni* (GS 49).